

Wójcik, Zbigniew

"Regionalizm - Regiony - Podhale. Materiały z sesji naukowej (Zakopane 4-6 grudnia 1993 r.)", pod red. Jerzego M. Roszkowskiego, Zakopane 1995 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 42/2, 196-198

1997

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

z takich metafor jest kategoria „rewolucja”, stanowiąca ulubiony przedmiot analiz autora. W konkretyzacji nadającej się do rozważania przez historyków dziedziny nauki byłaby to kategoria „rewolucja naukowa” (resp. „rewolucja w nauce”). Nie jest jednak tak, aby wszyscy historycy dziedziny nauki uznawali za obowiązujące posługiwanie się tą kategorią, mającą charakter rzeczywiście metafory historiograficznej. Niektórym wyda się ona nazbyt mistyfikująca. Problem polega tedy nie na tym, czy można skonstruować takie czy inne kategorie historiograficzne, w tym metafory, lecz na tym, czy aby nie jest tak, że niektóre z nich mogą okazać się nieprzydatne w opisywaniu i wyjaśnianiu takich czy innych zdarzeń, procesów, stanów etc. z dziejów dziedziny nauki.

Tym pokrępiającym w sumie przypuszczeniem kończę recenzowanie książki Wrzoska, nie chcąc nadmiernie ułatwiać czytelnikom „Kwartalnika” lektury tej interesującej i wielce inspirującej publikacji. Albowiem, bez względu na to, co bym napisał na temat jego książki, to i tak czytelnicy po swojemu ją odczytają w ramach własnej imputacji kulturowej i własnej metaforyzacji.

Przypisy

¹ Książka składa się z: *Wstępu* (s. 5–11); pięciu rozdziałów (z dalszym podziałem na paragrafy i subparagrafy): *Zadania epistemologii historii* (s. 13–37); *Spór o metafory we współczesnej historiografii francuskiej* (s. 38–55); *Powstanie historiografii modernistycznej* (s. 56–76); *Modernizm umiarkowany* (s. 77–126); *Powstanie niemodernistycznej historiografii* (s. 127–142); *Bibliografii*; streszczenia w języku angielskim; *Indeksu osób*.

² Por. J. S k a r b e k : *Pozytywistyczna teoria wiedzy*. Warszawa 1995.

³ S. K a m i ń s k i : *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*. Do druku przygotował Andrzej Bronk SVD. Lublin 1992, s. 317.

⁴ Por. S. Z a m e c k i : *Pojęcie odkrycia naukowego a historia dziedziny nauki*. Wrocław 1988.

Stefan Zamecki
(Warszawa)

Regionalizm – Regiony – Podhale. Materiały z sesji naukowej (Zakopane 4–6 grudnia 1993 r.). Pod red. Jerzego M. Roszkowskiego. Zakopane 1995. Wyd. Muzeum Tatrzańskiego im. dra Tytusa Chałubińskiego Vol. 21, 237 s., ilustr., indeksy: nawisk i geograficzny.

Przyroda oraz kultura materialna i duchowa Podhala od wieków wzbudzała zainteresowanie badaczy i artystów, a później także turystów. W pewnym stopniu

do popularyzacji tego obszaru przyczynił się Stanisław Staszic książką z 1815 r. *O ziemiordztwie Karpatów i innych gór i równin Polski*, opatrzoną m.in. panoramą Tatr od północy oraz rysunkiem górala. Propagatorami Tatr i Podtatrza byli głównie badacze tego regionu: Ludwik Zejszner, Seweryn Goszczyński, Tytus Chałubiński, a przede wszystkim Stanisław Witkiewicz oraz wspierający go publikacjami o tzw. stylu zakopiańskim – geolog Mieczysław Limanowski. Lista uczonych i artystów, zafascynowanych przyrodą Podhala i Tatr oraz góralami tego regionu, jest bardzo długa. Znajdują się na niej także szkoły naukowe, z których szkoła Edwarda Passendorfera przyczyniła się wręcz do skokowego rozpoznania budowy geologicznej Tatr i ich otoczenia.

Sesja naukowa zorganizowana przez Muzeum Tatrzańskie w 1993 r. podjęła próbę określenia charakterystyki regionalistycznej Podhala na tle różnych kulturowo regionów kraju. Dlatego w skład tomu weszły opracowania dotyczące ogólnie problemów regionalizmu (np. Jerzy M. Roszkowski, *Regionalizm – ale jaki? (W kręgu mitów, półprawd i faktów)*), regionalizmu pomorskiego i kaszubskiego (np. Józef Borzyszkowski, *Postawy ideowe regionalizmu kaszubsko-pomorskiego i ich aktualność w dzisiejszej Polsce*; Cezary Obracht-Prondzyński, *Podobieństwo ideowe i wspólne inspiracje Młodokaszubów oraz twórców regionalizmu podhalańskiego*), regionalizmu podtatrzańskiego (Andrzej Kudasik, *Początki ruchu regionalnego na Podhalu*; Henryk Ruciński, *O związkach spisko-orawsko-podhalańskich w XVII i XVIII stuleciu*; Pola Koleczka, *Regionalistyczne spojrzenie na Tatry i Podhale w czasopiśmiennictwie dla dzieci 1918–1939*; Maciej Pinkwart, *Prasa zakopiańska wczoraj i dziś*; Jerzy M. Roszkowski, *Spółczesność polskie wobec Spisza, Orawy i Czadeckiego (1851–1904)*). Z innych opracowań do tomu weszły szkice o dziejach badań sztuki na Podhalu (m.in. Zbigniewa Moździeża o stylu zakopiańskim w architekturze, Antoniego Krocha – o Dušanie Jurkoviču i Stanisławie Witkiewiczu, Władysława Malinowskiego – o muzyce, Jana Karpiela Bułackiego – o „Muzyce Karpat”). Maria Dąbrowska-Partyka poruszyła problem pogranicza jako miejsc konfliktu i syntezy kultur, a Tadeusz M. Trajdos – zagadnienie Polaków na Słowacji. Trzy referaty: Jacka Kolbuszewskiego, Ewy Słoki oraz Jolanty Ługowskiej poświęcone zostały zagadnieniom regionalizmu literackiego. Wreszcie w tomie umieszczono także polemikę: Czesław Robotycki – Tadeusz M. Trajdos, dotyczącą opracowania o Polakach na Orawie oraz interesujący szkic Adama Palmricha – o „Goralenvolku”.

Z przedstawionej prezentacji zawartości tomu wynika, że termin regionalizm ma bardzo szeroki zakres znaczeniowy. O jego znaczeniu w rozwoju historycznym pisali w tomie zwłaszcza Roszkowski i Kolbuszewski. Ostatni z nich zamieścił nawet fotografię Aleksandra Patkowskiego (1890–1942), twórcy regionalizmu polskiego jako kierunku naukowego i ruchu kulturalno-oświatowego zarazem. Ruchowi temu w okresie międzywojennym patronował Stefan Żeromski, którego książka *Snobizm i postęp* z 1923 r. była drogowskazem dla uczonych i nauczycieli, pragnących uaktywnić prowincjonalną inteligencję w kierunku zachowania

tradycji i rozwoju kultury lokalnej. Dlatego w rozwoju regionalizmu, początkowo głównie śląskiego, podhalańskiego i kaszubskiego, ogromną rolę odegrali uczeni, zafascynowani przyrodą oraz kulturą materialną i duchową w terenach prowadzonych przez siebie badań. Na Podhalu – i w ogóle na Podtatrzu – proces ten rozpoczął się w pierwszych latach XIX w., choć Staszic nie był pierwszym regionalistą na tym terenie. Artykuł Zbigniewa Moździerza *Styl zakopiański w architekturze* daje bodaj największy i najbardziej kompetentny obraz tego, co zrobili etnografowie i architekci dla poznania i popularyzacji sztuki budowniczej, nie tylko zresztą na samym Podhalu i w jego sąsiedztwie. Zamykając swe rozważania Autor tego opracowania napisał:

„Styl zakopiański, powstały u schyłku epoki architektury historycznej i eklektycznej, proponował takie samo podejście do poszukiwania formy architektonicznej. Zmienił się jedynie wzorzec naśladownictwa. Jednak, jako pierwsza praktycznie zrealizowana koncepcja stylu narodowego, wszedł na stałe do historii architektury polskiej i jak to pokazały lata późniejsze, stał się prekursorem polskiej architektury regionalnej, bowiem już na początku XX stulecia, próbowano wykorzystać także inne wzorce ludowe” (s. 51).

Wypada odnotować artykuł Andrzeja Kudasika o początkach ruchu regionalnego na Podhalu. Autor w sposób stanowczy odrzuca tezę o inspiratorskiej roli uczonych w rozwoju badań nad kulturą ludową tego regionu. W jednym z punktów podsumowania w artykule pisze wręcz: „Przybysze z Warszawy i Krakowa odegrali ważną rolę w spopularyzowaniu Tatr i Podhala, ale twórcami podhalańskiego ruchu regionalnego byli wychowani w duchu pozytywistycznym inteligenci podhalańscy, w większości rodowici górale, z Władysławem Orkanem, Jakubem Zachemskim, Andrzejem Galicą i Feliksem Gwizdźem na czele” (s. 81). To tylko część prawdy. Wymienieni przez Kudasika działacze Związku Górali, obok geologów, geografów i etnografów oraz artystów, działali w okresie międzywojennym na rzecz tworzenia podstaw metodologicznych regionalizmu w skali całego kraju. Zachowana w Bibliotece Jagiellońskiej korespondencja Aleksandra Patkowskiego z Władysławem Orkanem dokumentuje udział Podhalan w ruchu regionalistycznym oraz ich pracę – wspólnie z uczonymi – w działającym w Zakopanem w okresie międzywojennym Powszechnym Uniwersytecie Regionalnym im. Stanisława Witkiewicza.

Zbigniew Wójcik
(Warszawa)